

ВОЛОДИМИР МОТОРНИЙ. ДО 75-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Найкомпетентнішим і найавторитетнішим серед богемістів в Україні сьогодні називають Володимира Андрійовича Моторного – професора Львівського національного університету ім. Івана Франка, славіста широкого профілю, організатора наукового життя, дипломата, педагога, перекладача, критика, журналіста, громадсько-культурного діяча, який народився 4 червня 1929 р. у Харкові, однак від шкільних років мешкає і працює у місті Лева.

Про Володимира Андрійовича мені приємно писати ще й тому, що він був моїм наставником, коли у вересні 1965 р. я став студентом слов'янської філології названого університету. Тоді молодий учений і педагог Володимир Андрійович був напрочуд жвавим і всюдисущим, хоч рання сивина присоліднювала його образ в очах студентів. П'ятірко неофітів (такою була наша група майбутніх чехістів) часто слухали лекції в 101-й аудиторії, впритул з кафедрою слов'янської філології, і сприймали своїх викладачів як одну родину. За дядечка нам був коренастий сивочолий Микола Антонович Пушкар, привітна і лагідна, як мама, навчала чеської мови Ганна Казимирівна Ластовецька-Денисюк, поважний завідувач кафедрою Михайло Йосипович Онишкевич, ясноокий Кость Костьович Трофимович і доброзичливий Володимир Андрійович Моторний виявилися старшими натхненниками і генераторами наших знань та щирими радниками. Попри близькі до товариських стосунки, ми завжди пам'ятали, що вони – знані у слов'янському світі вчені, за якими талант і роки невтомної праці, й не переступали межі етичності.

Володимир Андрійович вже на першому курсі зорієнтував мене займатися науковою працею та ознайомив з діяльністю Франтішка Главачека – чеського друга і перекладача Івана Франка, про що я опублікував три невеликі статті, виступав на студентській науковій конференції у Житомирському педагогічному інституті ім.І.Франка. Володимир Андрійович керував нашою фольклористичною практикою у чеських селах Малинського району Житомирщини, ночував в одній кімнаті з нами на гуртожитківському залізному ліжку, що тільки викликало більше поваги до нього і подивування з його простої вдачі. Таких пам'ятних штрихів я міг би навести багато. Все ж важливіше сказати про нього як славіста і культуролога.

Хоч праця літературознавця вимагає кропіткого вивчення архівних матеріалів та інших джерел, його – при досить ваговитому доробку в понад 400 публікацій – кабінетним ученим не назвеш. Знаємо, що означає бути ще й громадським діячем у бурхливому Львові. Володимир Андрійович вмів гармонійно поєднувати громадську працю, про яку схвально відгукнувся старійшина культурного життя, столітній Микола Колесса, з педагогічною і науковою, на яку частенько залишалися хіба що домашні вечори та вихідні. Попри це, з його рук раз-по-раз виходять ґрунтовні книги і статті, численні переклади з слов'янських літератур. Він досі є одним із організаторів перекладацької справи. Саме до нього і К.К.Трофимовича на кафедру слов'янської філології за літературою чи порадами приходили молодші колеги – В.Лучук, Р.Лубківський, М.Ільницький та ін. Тоді до перекладацтва прилучився і я. З його ініціативи на нашій кафедрі проводилися культурні програми, обговорення книг, літературні вечори, зуст-

річі з ученими. Саме Володимир Андрійович познайомив мене з пражською українською Зіною Генік-Березовською і серболужицьким поетом Юрієм Кохом. Про такі щасливі хвилини у житті міг би розповісти кожен його студент.

Робота в університеті зобов'язує бути на рівні вимог сучасної науки, і тут Володимир Андрійович розкривається як талановитий учений і організатор. Він забезпечив успіхом чимало наукових дійств. Від перших випусків наукового збірника "Проблеми слов'янознавства" (видається з 1970 р.) він систематично виступає як автор статей і досліджень, а сьогодні є заступником відповідального редактора цього видання. Починаючи друкуватись в університетській багатотиражці "За радянську науку", він щораз набирив розгону для подальшої наукової діяльності та формував себе як вченого з почуттям актуальності, важливості і громадянської заангажованості. Незважаючи на спокій та рівновагу його душі, він доволі емоційний і проникливий, внутрішньо заклопотаний суспільними проблемами, а в публікаціях і дещо публіцистичний. Він часто відгукується на актуальні події, запити, ювілеї. Значним плюсом стає це тоді, коли реагує не дилетант, а компетентний фахівець, що й самому друкованому органу надав більшої вагомості. Його ювілейні виступи присвячені Яну Гусу, Я.А.Коменському, Яну Неруді, Т.Г.Масарику, Ф.Л.Челаковському, К.Чапеку, Л.Штоллу, Я.Барту-Чішинському, Мато Косику, Христо Ботеву та ін.

Зрозуміло, ученому, який готує кадри славістів, як кажуть, сам Бог велів тримати руку на пульсі актуальних подій, відгукуватися на них і показувати приклад студентам, заохочувати їх до наукової і громадської роботи. Не менш пріоритетно самому творити науку, ініціювати нове, бути в горнілі суспільного процесу. Володимир Андрійовичу пощастило: він п'ять років працював дипломатом у Празі, де займався проблемами культури і де для розвитку духовних надбань зробив більше, ніж інший службовець, який виконував чисто дипломатичну місію. І тоді він знаходив можливість працювати як літературознавець, виступати в наукових виданнях, а як компетентний богеміст і культуролог об'єктивно орієнтував багатьох діячів вітчизняної культури. Він знаходив хвилюк відповідати й на мої скромні листи до нього у Прагу, хоч я тоді був звичайним працівником редакції районної газети. Пригадую, одного разу я завітав в Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка АН України і побачив, з якою шанобою там відгукувалися про нього. А тепер вже покійний Анатолій Горещкий просив більше розповісти про Володимира Андрійовича та переказати йому сердечне вітання, що я і виконав. Було, переказував такі вітання від Федора Погребенника, Володимира Житника, Микулаша Неврлого та ін.

Попри суворо регламентовані умови праці, Володимир Андрійович залишався на висоті свого становища вченого і працював з гідністю. Навіть в короткому дослідженні він розкриває суть масштабно і виразно. В 1980 р. він видав книгу "За революцію я голос свій віддав..." про творчість чеського письменника Т.Сватоплука. На перший погляд, це монографія-паровозик, що рясно плодилися в часи застою. Однак книга, якій дав напуття Йозеф Рибак, народний художник ЧССР, голова Спілки чеських письменників, містила об'єктивну оцінку літературному процесу, про що її автор сам зазначав у вступі: "Без аналізу, без урахування творчої спадщини цих письменників, і зокрема Т.Сватоплука, неможливо вповні, всесторонньо і об'єктивно представити літературний процес у Чехословаччині, розвиток певних тенденцій і напрямків у чеській літературі на протязі майже півстолітнього відтинку її історії" (с.9).

У своїй літературознавчій праці Володимир Андрійович орієнтується на вищі духовні досягнення народу і світової культури, тому він заторкує і процес суспільного розвитку, і національні інтереси, політику, життя культурних спільнот, майстрів мис-

тецтва і звичайної людини. Для нього література і літературознавство – не слуги за інтересами, а співучасники всенародного дійства. На цих терезах і виважуються його аналітичні висліди і формулювання. Тому вони цінні як для фахівців, так і для шанувальників культури. Не підлягає сумніву і глибина його міркувань, і зацікавленість у справі будівничих духовності. Як продовжувач житейської мудрості козацького родоvodu Слобожанщини і Черкащини, він сформував у собі як оригінальність мислення, так і обов'язок продовжувача справи батьків. Його батько Андрій Данилович – один із основоположників української геодезії, доктор технічних наук, професор політехніки. Про те, як його шанували, може розповісти нібито випадковий епізод. Працюючи у Жмеринці, я приятелював із учителем і викладачем Вінницького педагогічного інституту М.П.Солоненком (1912–1994). В одній із наших бесід я назвав свого учителя В.А.Моторного. Тоді М.П.Солоненко здивовано зупинив мене і сказав: “Хвилиночку, то це ж син мого харківського викладача Андрія Даниловича!” Як гарно згадував колишній студент про нього.

Праці В.Моторного-літературознавця можна сприймати як звичайні аналітичні дослідження, у яких мало синкретизму, полемічності, асоціативності. Однак, вникнувши у них, помічаєш, як вчений аналізує суть і явище предмета на рівні вищих зразків суспільствознавства, політології, соціології, культурології. У його дослідженнях знаходимо відповіді на проблеми, що відвічно хвилюють громадянина і тих літераторів, хто присвячує їм своє натхнення і свою любов. Значну долю своєї уваги В.Моторний приділяє розкриттю культурного фермента, духовних інтересів слов'янського письменства, створенню посібників для освітніх потреб.

Як досвідчений практик, Володимир Моторний доповнює і розвиває слов'янознавство теоретичними роздумами, які так чи інакше проглядаються з його статей, рецензій, досліджень у чітко поставлених завданнях і відповідях, в умінні вичленувати і представити головне, в правдивості і влучності оцінок, пластичності і соковитості дотичних міркувань. Важливим у його студіях є і те, що чи не частіше за естетичні цінності творів, він говорить про етичну сторону позиції автора і його персонажів, їх громадянську мужність та духовну піднесеність. Він завше шукає опору в надійному науковому ґрунті, а отже, його праці є не одноденками – вони заангажовані на довгі роки.

За півстоліття роботи в університеті Володимир Андрійович підготував кілька сотень дипломованих славистів, кандидатів філологічних наук, прищепивши їм духовне світобачення, культуру мислення, відповідальність за справу суспільної ваги, делікатність і таку творчу втаємниченість, яка не епатує, а переконує відданістю, правдивістю, мужністю. В ім'я торжества спільної справи він завжди готовий до співробітництва, колегіальності. Десятки його статей вийшли у співавторстві, коли узгоджувалися позиції і погляди на проблему та закріплювалася об'єктивність постулатів і висновків.

Винятковою можна назвати його співпрацю з професором К.К.Трофимовичем (1923–1993), що складалася з 40 років творчої дружби, пошуків і відкриттів, наслідок чого – десятки ґрунтовних праць, що збагатили слов'янське літературознавство і культуру. Їхні дослідження в галузі сорабістики є взірцевими на теренах колишньо-го Радянського Союзу. Саме вони виповнили цим предметом сторінки “Большой Советской Энциклопедии” у 30-ти томах, “Истории всемирной литературы” у 8-ми томах, “Української Радянської Енциклопедії” у 12-ти томах. Статті В.Моторного про чеську і серболужицьку літературу ввійшли до “Краткой литературной энциклопедии” у 9-ти томах, “Української літературної енциклопедії” у 5-ти томах (вийшло три томи), а також у такі праці, як “Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті” у 5-ти томах, збірник літературних портретів “Сучасні чеські пись-

менники”, історико-літературні видання “Серболужицкая литература. История. Современность. Взаимосвязи”, “Чехи в Галичині” та ін. Днями я отримав від нього нову книгу – “У світі слов’янських літератур (студії, розвідки, огляди)”, орієнтовану на людей, великих душею і високих помислами. Улюбленим елементом його книг є наявність у них епіграфів, крилатих висловів знаменитих людей, якими він підсилює ідею, уточнює тему.

Одним із джерел духовних та культурних інтересів Володимира Андрійовича є його особиста бібліотека, де зібрано чимало раритетів чеської, словацької, польської, серболужицької, болгарської та інших літератур – енциклопедії, довідники, словники, монографії, альбоми, портрети славістів, картини. Цю жагу до знань прищепив йому його вчитель Іларіон Семенович Свенціцький. І сьогодні на кафедрі слов’янської філології Володимир Андрійович єдиний, хто має від нього безпосереднє посвячення у велику науку. Він це посвячення виправдав вповні. Тому до нього шанобливо прихилиються молодші, але вже відомі вчені – Тарас Салига, Михайло Гнатюк, Михайло Кріль, Василь Івашків, Алла Татаренко та ін. Володимир Андрійович ще при здоров’ї, отже, коло його учнів і шанувальників розшириться, країни і міста, де він виступав з науковими доповідями і повідомленнями, примножаться, з-під його пера вийдуть нові книги, збільшає і кількість літературних премій за воістину доблесну працю і щедрий талант. Кращими з нагород для нього завжди залишаються здійснення творчих задумів і сподівань.

Григор МОВЧАНЮК